

Nr 276.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inrättande av en central depå för blindas arbeten; given Stockholms slott den 31 mars 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 31 mars 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och ecklesiastikdepartementen anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

Den 29 maj 1936 erhöll jag Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla sakkunniga att biträda med utredning rörande — såvitt nu är i fråga — de blindas arbetsförhållanden och förvärvsmöjligheter. I det anförande till statsrådsprotokollet, som föregick detta bemyndigande, framhöll jag bland annat, att det inom socialdepartementet från såväl sammanslutningar som enskilda föreläge åtskilliga framställningar, avseende åtgärder till förbättring av de blindas förvärvsförhållanden. För egen del anförde jag, att det allmänna visserligen genom olika åtgärder sökt bispringa de blinda inom de områden,

där dessa hittills pläгат söka sin utkomst. Genom blindhetsersättningen hade ytterligare sörjts för att skillnaden mellan en seende och en blind arbetares levnadsstandard i viss mån utjämnades. Emellertid syntes mig fog föreligga för antagandet, att ett närmare övervägande ur olika synpunkter av frågan om vidgade möjligheter i nu berörda avseende skulle kunna anvisa nya arbetsområden för den blinda arbetskraften. Samtidigt borde eftersträvas en förbättrad organisation av avsättningen av de blinda hantverkarnas produkter.

De med stöd av förenämnda bemyndigande tillkallade utredningsmännen, inspektören för blindundervisningen, rektorn Gustaf Ek, ordförande, samt döfstumläraren John Ek, ledamoten av riksdagens första kammare, handlanden Torsten Ström och ledamoten av riksdagen andra kammare, lantbrukaren Hjalmar Svensson i Grönvik — vilka antogo benämningen *1936 års utredning angående blinda och döfstumma* — hava den 9 oktober 1937 avgivit betänkande med förslag till åtgärder för förbättrande av bland annat de blindas arbetsförhållanden och förvärvsmöjligheter.

Över betänkandet i denna del hava yttranden avgivits av statskontoret, medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skolöverstyrelsen, direktionen över institutet och förskolan för blinda, styrelsen för hantverksskolan i Kristinehamn för blinda män, styrelsen för hantverksskolan i Växjö för blinda kvinnor, Kronprinsessan Margaretas arbetsnämnd för de blinda samt styrelsen för De blindas förening.

I det följande har jag för avsikt att mera utförligt redogöra för de delar av betänkande och yttranden, som äga direkt samband med utredningsmännens förslag om anordnande av en central depå för blindas arbeten. Jag har därjämte icke ansett mig böra underlåta att jämväl något uppehålla mig vid utredningsmännens mera förberedande överväganden samt vissa ifrågasatta ytterligare åtgärder till de blindas bistånd i ekonomiskt avseende. I övrigt anhåller jag att få hänvisa till handlingarna i ärendet.

Utredningen.

Inledning. Till en början lämna utredningsmännen en utförlig redogörelse för de åtgärder i skilda syften, som från det allmännas sida hittills vidtagits till förmån för de blinda. Härvid är främst att märka den obligatoriska skolundervisningen, som vid slutet av 1800-talet genomfördes för denna lytesgrupp och som numera är centraliserad till Tomtebodas invid Stockholm. Vidare hava de blindas behov av praktisk utbildning så långt möjligt tillgodosetts genom upprättandet i Kristinehamn och Växjö av hantverksskolor för män respektive kvinnor.

Åstadkommandet av en ändamålsenlig skol- och yrkesundervisning för de blinda hade — framhålla utredningsmännen — otvivelaktigt skapat avsevärt gynnsammare betingelser för denna lytesgrupp i olika avseenden, ej minst i fråga om de egna förvärvsmöjligheterna. Den begränsning av arbetsområdena, som lytet nödvändiggjorde, och de särskilda kostnader, som den blinde i sin yrkesutövning och eljest hade att vidkännas, innebure emel-

lertid så påtagliga nackdelar i konkurrensen med de fullsinnade yrkesutövarna, att åtgärder från det allmännas sida i avsikt att i viss utsträckning överbrygga svårigheterna sedan länge ansetts påkallade.

I detta sammanhang hava utredningsmännen erinrat, att i Kungl. Maj:ts proposition till 1934 års riksdag med förslag till förordning om blindhetsersättning m. m. framhållits, att inkomsternas storlek för de blinda arbetarna vid de av blindföreningarna i Stockholm och Göteborg drivna verkstäderna i betraktande av det tillämpade systemet med överbetalning samt andra förmåner bekräftade påståendet om omöjligheten för de blinda att — utan mellankomst av blindfilantropien — försörja sig av de yrken, vartill de huvudsakligen vore hänvisade. Därutöver borde beaktas, att för dem, som ej arbetade å verkstäder för blinda utan vore hänvisade att själva sörja för avsättningen av sina alster, tillkommo svårigheter att få de förfärdigade produkterna försålda, vilket syntes högst väsentligt minska förtjänstmöjligheterna.

Utredningsmännen framhålla, att endast en mening kunde råda om betydelsen av det ekonomiska tillskott, som den genomförda blindhetsersättningen innebure, framför allt ifråga om de blinda, som vore bosatta på landsbygden med dess i allmänhet förhållandevis låga levnadskostnader. Emellertid vore att märka, att blindhetsersättningen ur beskattningssynpunkt betraktades såsom inkomst, vilken icke undantogs vid beräkning av tilläggspension. Den förbättring i ekonomiskt avseende, som blindhetsersättningen i själva verket medfört, vore därför — sedd i relation till numera utgående pensionsbelopp — enligt utredningsmännens förmenande ej så avsevärd, att den kunde berättiga till påståendet, att de blinda genom ersättningen givits tillfredsställande kompensation för sitt lyte. Denna uppfattning syntes även vara starkt utbredd inom riksdagen, och utredningsmännen erinrade i detta sammanhang om 1937 års riksdags skrivelse om en allsidig och förutsättningslös utredning, huruvida till blindhetsersättning berättigade personer genom ändringar i lagen om folkpensionering eller på annat sätt kunde beredas en förbättrad ekonomisk ställning.

● Utredningsmännen övergå så till en redogörelse för de enskilda sammanslutningarna, vilkas verksamhet avse de blindas försörjning och omvårdnad. Utredningsmännen framhålla därvid bland annat, att det genom de seendes försorg bedrivna arbetet bland de blinda numera huvudsakligen utövades av Kronprinsessan Margaretas arbetsnämnd för de blinda. Denna nämnd, som stiftades år 1917, hade i första hand tagit till uppgift att främja de blindas arbetsmöjligheter men även att vid sidan av detta betydelsefulla arbete bidra till de blindas höjande i socialt och intellektuellt hänseende. Under huvudorganisationen i Stockholm sorterade länsvis upprättade föreningar, vilka var och en inom sitt län förde förteckning över i länet bosatta blinda. Genom utsedda lokalombud möjliggjordes en nära personlig kontakt med de blinda. I fråga om arbetsnämndens verksamhet för att förhjälpa de blinda till bättre arbetsmöjligheter hava utredningsmännen framhållit följande.

Att inom ramen av de begränsade ekonomiska resurser, som stode till buds, bringa effektivt stöd i detta avseende låte sig naturligt nog ej göra, allra minst i de län, där hjälpverksamhetens omfattning av skilda anledningar vore ringa. I dessa län hade man i huvudsak inriktat åtgärderna på ett förbilligande av arbetsmaterialet för att därigenom i någon mån söka stävja den eljest övermäktiga konkurrensen från seende yrkesutövers och industriföretags sida. I andra län åter, där organisationen gjorts fastare, hade upprättats uppsamlingscentraler, dit vissa blinda med särskilt svåra avsättningsmöjligheter gaves tillfälle att avlämna sina arbeten för avyttring antingen till återförsäljare eller för direkt förbrukning.

Den andra huvudorganisationen till de blindas stöd utgjordes av en de blindas egen sammanslutning, De blindas förening. Det allmännas värdesättning av denna verksamhet hade — framhålla utredningsmännen — tagit sig uttryck i ett sedan många år tillbaka lämnat statsbidrag å 100,000 kronor för år, vilket av föreningen i första hand användes för upprätthållande av föreningens materialdepå för blindas arbeten ävensom för möjliggörande av fria frakter av arbetsmaterial till de blinda hantverkarna. Från denna materialdepå hade under år 1936 levererats råvaror till verkstäder för blinda samt till blinda hantverkare i landets olika delar till ett försäljningsvärde av över 385,000 kronor.

Vidare uppgiva utredningsmännen, att samma år varit anställda 34 blinda arbetare vid en av föreningen upprättad borstbinderiverkstad i Stockholm. För verkstadens räkning hade under nämnda tid inköpts råvaror för 107,300 kronor, medan försäljningssumman av de i verkstaden tillverkade arbetena belöpt å 185,500 kronor. Vid en i samband med denna rörelse anordnad korgmakeriverkstad, vilken sysselsatte 22 blinda arbetare, hade råvaror inköpts för 8,300 kronor, medan försäljningssumman av korgvaror uppgått till 35,800 kronor. Bokslutet för dessa båda verksamhetsgrenar hade emellertid enligt av föreningen lämnade uppgifter utvisat ett underskott av över 48,000 kronor.

De blindas nuvarande förvärvsmöjligheter. Tidigare utredningar — erinra utredningsmännen — rörande behovet av åtgärder från det allmännas sida för förbättrandet av de blindas ställning i skilda avseenden och de övriga dessa utredningar avgivna yttrandena hade samstämmigt konstaterat de svårigheter, som på grund av lytet reste sig för de blinda vid sökandet efter lämplig sysselsättning. En belysande översikt av dessa förhållanden hade av socialstyrelsen lämnats vid ett utlåtande över blindvårdssakkunnigas år 1922 avgivna förslag. Styrelsen hade därvid anfört bland annat:

De blinda utgjorde en grupp individer, vilka, där tillgång till enskild förmögenhet ej förelåge, som regel för sin försörjning vore hänvisade till allmän eller enskild hjälpverksamhet. De blinda som, lämnade på egen hand, kunde genom eget arbete skaffa sig full försörjning syntes vara så få, att dessa fall närmast kunde betecknas såsom om sällspord energi och uthållighet vittnande undantagsfall. Då de blinda såsom grupp betraktad i största utsträckning således vore hänvisade till stödet av hjälpverksamhet, borde det samtidigt påpekas, att de bortsett från sitt lyte i allmänhet befunne sig å en

fysiskt och intellektuellt sett relativt hög nivå, som därför gjorde ställningen såsom understödstagare så mycket svårare. Vidare syntes enligt ämbetsverket böra framhållas, att den industriella utvecklingen gjort det allt svårare för den partiella arbetskraften i dess helhet och i särskild grad för de blinda att försvara en plats i produktionsprocessen. Genom den kollektiva avtalsformen hade på allt flera arbetsområden arbets- och lönevillkoren enhetligt normerats och reglerats. Många kollektivavtal gjorde icke någon skillnad i lönehänseende mellan den fullt arbetsföra och den partiella arbetskraften och förutsatte således, att endast fullgod arbetskraft skulle komma till användning. Där någon gradering i lönehänseende förekomme, begränsade sig densamma till att avse en viss mindre nedsättning, vanligen med högst 15 procent av den för fullgod arbetare fastställda lönen. För den partiella arbetskraften hade området för dess användande under denna utveckling alltmera inskränkts och begränsats framför allt till vissa hantverksyrken. Vad de blinda anginge syntes de väsentligen vara hänvisade till sådana yrken som borstbinderi, korgmakeri, stickning och vävning. Maskinteknikens utveckling hade emellertid vad dessa yrken beträffade gjort hantverkarens ställning allt svårare och det låge i sakens natur, att den blinde hantverkaren skulle hava långt större svårigheter än den seende att kunna hävda sig i konkurrensen med fabriksproduktionen på området. Erfarenheten hade också enligt styrelsens uppfattning givit vid handen, att möjligheten därtill icke föreläge, där ej filantropiska intressen lämnade den blinde sitt stöd.

Vad socialstyrelsen sålunda anfört finna utredningsmännen allttjämt och oaktat den numera utgående blindhetsersättningen i allt väsentligt äga sin giltighet. I vissa avseenden syntes avsättningsförhållandena under senare tid till och med hava märkbart försvårats. Härutinnan anföra utredningsmännen:

De blindas möjligheter till försörjning genom tillverkning av grövre borstar hade nämligen — bortsett från konkurrensen från seende hantverkare och den fabriksmässiga produktionen — på senare år jämväl haft att kämpa med de svårigheter, som vore en följd av den ökade användningen av linoleummattor och skurdukar samt framför allt av dammsugare. Att under sådana omständigheter de blindas borsttillverkning för framtiden komme att ställas inför än vanskligare avsättningsförhållanden syntes utredningsmännen uppenbart. Vad korgmakeriet anginge, hade detta yrke i hantverksmässig utövning så gott som upphört att bereda även seende yrkesutövare sysselsättning. Detta sammanhänge huvudsakligen med det tilltagande bruket av väskor, kassar, påsar och boxar av olika slag, vartill komme den förut antydda konkurrensen från industriellt håll samt en viss import av korgvaror från utlandet. Av det tidigare så betydelsefulla korgmakeriet återstode numera för de blindas del praktiskt sett allenast tillverkningen av korgmöbler, som dessvärre vore av så krävande art, att trots den bästa utbildning endast ett fåtal blinda visat sig i stånd att prestera ett fullgott arbete.

Vid en redogörelse för de blindas verksamhetsområden syntes böra omnämnas den i vårt land hittills föga utnyttjade möjligheten för blinda med utpräglad musikalisk begåvning att yrkesmässigt ägna sig åt pianostämning. Under senare år hade emellertid ett mindre antal manliga elever vid blindinstitutet erhållit god utbildning i detta yrke och därigenom blivit i stånd att själva finna sin utkomst eller att i varje fall i avsevärd grad bidra till sin försörjning.

Vidare vore i detta sammanhang att nämna, att under de senaste 12 åren

ärligen en eller flera halvyseende manliga elever från landsbygden genom blindinstitutets försorg erhållit undervisning i lantbruksarbete. Denna undervisning hade ordnats på det sättet, att eleven under de 2 sista skolåren inackorderats i lämpligt lantbrukarhem i hemorten, varigenom möjlighet öppnats för eleven att efter slutad utbildning erhålla anställning i närheten av hemmet. Erfarenheten från denna mera försöksvis anordnade yrkesundervisning hade ådagalagt, att ladugårdsarbetet bäst lämpat sig för dessa elever. En synsvag person hade visat sig kunna på ett tillfredsställande sätt ej endast sköta ladugårdens renhållning och utfodra djuren utan även utföra mjölkkningsarbete, och nämnvärda svårigheter att på detta område bereda utbildade elever anställning på förhållandevis förmånliga villkor hade ej förspotts. Emellertid hade man kunnat konstatera, att på detta sätt utbildade skötare i mer än ett fall efter någon tid sökt sig över till de s. k. blindyrkena eller på annan väg försökt skaffa sig utkomst.

Såsom i socialstyrelsens utlåtande antydde begränsades i regel de blinda kvinnornas arbetsområden till stickning och vävning, även om ett relativt stort antal arbetade med borst- eller korgtillverkning.

Stickning för hand hade sedan gammalt ansetts utgöra en lämplig sysselsättning för blinda kvinnor, särskilt för det fall, att den blinda haft möjlighet att med erforderligt bistånd vid urval av färger och mönster följa modets växlingar. Utan dessa förutsättningar minskades självfallet värdet av denna sysselsättning och den finge huvudsaklig betydelse som ett tidsfördriv.

Maskinstickningen ställde större krav på yrkesutövaren än vad fallet vore i fråga om stickning för hand. Med hänsyn därtill och på grund av den hårda industriella konkurrensen hade allenast ett mindretal blinda kvinnor kunnat placeras inom detta arbetsområde. Å särskilt avlägsna orter, där behov av grövre, maskinstickade varor gjorde sig gällande, gäves ofta möjligheter till förhållandevis god avsättning, men då befolkningen därstädes i regel vore gles, hade arbetstillgången efter några års verksamhet brukat minska avsevärt i omfattning.

Vävning, företrädesvis tillverkning av sådana vävnader, som kunde utföras utan större hjälp av seende, hade däremot visat sig vara ett arbetsområde av tilltagande betydelse för de blinda kvinnornas försörjning och med förbättrade avsättningsmöjligheter syntes detta yrke för kvinnornas del komma att i förvärvshänseende i någon mån motsvara det av männen bedrivna borstbinderiet.

Om sålunda de blindas försörjningsmöjligheter av redan kända förhållanden måste anses vara väsentligt begränsade, hade det syntes utredningsmännen nödvändigt att, innan förslag framställdes om särskilda åtgärder från det allmännas sida, söka ernå en fullt tillförlitlig uppfattning om de blindas nuvarande ekonomiska förhållanden och grad av sysselsättning. Därvid hade utredningsmännen funnit sig böra draga fördel av de resultat angående den blinda lytesgruppen, som 1930 års folkräkning i en år 1936 publicerad speciell undersökning framlagt. Emellertid hade vid sidan därav behovet av en mera ingående kännedom om de individuella fallen gjort sig gällande. För sådant ändamål hade inom utredningen verkställts en bearbetning av uppgifter, infordrade hösten 1936 av inom vissa län bosatta personer, vilka av vederbörande länsnämnder uppgivits vara — bortsett från blindlytet — arbetsföra.

Enligt resultatet av folkräkningen 1930 skulle bland 6,014 såsom blinda redovisade personer finnas 333 manliga och 40 kvinnliga självständigt verk-

samma hantverkare. Antalet såsom arbetare redovisade inom gruppen industri och hantverk utgjorde 262, därav 61 kvinnor. Den betydelsefulla ställning de så kallade blindyrkena intoge för de blindas försörjning framginge av uppgiften, att borstbinderiet sysselsatte 370 och korgmakeriet 123 personer.

I fråga om den statistiska undersökningen av blinda arbetsföra män och kvinnor inom vissa län anholder jag att beträffande detaljerna få hänvisa till den i betänkandet lämnade redogörelsen.

Här skall jag endast i korthet uppehålla mig vid undersökningens uppläggning ävensom de resultat av densamma, som i förevarande avseende äga särskilt intresse.

Genom länsorganisationernas försorg hade hösten 1936 uppgjorts namnförteckningar över de blinda män och kvinnor, vilka enligt organisationernas uppfattning vore att anse såsom arbetsföra, varvid jämväl angivits vederbörandes födelseår och yrke. Med ledning av dessa till utredningsmännen översända förteckningar, hade frågeformulär utsänts till samtliga å förteckningarna upptagna blinda inom Stockholms stad samt Östergötlands, Kronobergs, Malmöhus, Skaraborgs, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Västernorrlands och Norrbottens län (specialundersökningen). Från dessa namnförteckningar hade sedermera avförts sådana personer, som vore över 60 år; så hade även skett i några fall, då vid jämförelse med svaren å de inkomna frågeformulären framgick, att vederbörande under alla förhållanden icke kunnat räknas såsom arbetsföra. Från förteckningarna hade slutligen även avförts sådana blinda, som vid undersökningstillfället bevistade kurser vid blindskolor. Med sålunda givna begränsningar hade antalet arbetsföra blinda män i landet uppgivits till 928 och motsvarande antalet kvinnor till 554.

Av männen voro över halva antalet eller 479 sysselsatta med borstbinderi, 73 med korgmakeri och 38 med såväl borstbinderi som korgmakeri. Bland kvinnorna uppgavos 243 ägna sig åt stickning, vävning eller annat handarbete. 49 voro sysselsatta med borstbinderi och 28 med korgmakeri.

Till specialundersökningen hade inkommit 407 uppgifter, varav 256 avsågo arbetsföra blinda män och 151 arbetsföra blinda kvinnor.

Vid den fortsatta bearbetningen av detta material hade utredningsmännen ansett lämpligt att till en början avskilja de arbetsföra blinda, som hade sin verksamhet i Stockholm, från övriga undersökta, detta av den anledningen att förvärvsförhållandena i Stockholm i allmänhet visat sig avsevärt gynnsammare än beträffande landet i övrigt. Detta syntes bland annat sammanhänga med förekomsten i Stockholm av de tidigare antydda verkstäderna under blindföreningens ledning.

Vidare hade en fördelning i yrkeshänseende verkställt på så sätt, att utöfvar av de s. k. blindyrkena — borstbinderi, korgmakeri, stickning och vävning — sammanförts i särskilda yrkesgrupper, medan uppgifterna rörande övriga i undersökningen ingående blinda behandlats var för sig.

Med bortseende från uppgifterna från Stockholm hava utredningsmännen beträffande de blinda *manliga* hantverkarna sammanfattningsvis bland annat konstaterat följande.

Antalet arbetsdagar, arbetsförtjänst per dag och bruttoförsäljningssumma vore mycket växlande i de olika fallen. Medeltalet arbetsdagar uppginge

för borstbindare till 170, för korgmakare till 174 och för borstbindare, tillika korgmakare, till 151. Medelförtjänsten per hel arbetsdag utgjorde för borstbindare 2 kronor 27 öre, för korgmakare 2 kronor 47 öre och för borstbindare, tillika korgmakare, 2 kronor 91 öre. Medelförtjänsten per år hade slutligen för borstbindare uppskattats till 375 kronor, för korgmakare till 422 kronor samt för borstbindare, tillika korgmakare, till 463 kronor.

I fråga om sättet för avyttringen av de manliga hantverkarnas arbeten har undersökningen utvisat, att i övervägande antalet fall försäljning skett till privatpersoner eller återförsäljare, medan uppköpen från bland annat allmänna anstalters sida icke syntes vara av större betydelse.

Beträffande utövarna av de *kvinnliga* blindyrkena — stickning och vävning — visar undersökningen, att för stickerskorna medelförtjänsten per dag uppgått till 87 öre och för år till 119 kronor. Väverskorna hade i medeltal 83 öre i dagsförtjänst och 175 kronor i årsförtjänst. Utredningsmännen framhålla emellertid, att materialet rörande de blinda kvinnorna i allmänhet visat sig vara förhållandevis mera ofullständigt än i fråga om männen.

Uppgifterna rörande andra av blinda utövade yrken än nu angivna hantverk utvisa mången gång ännu lägre inkomster.

I fortsättningen av sitt betänkande framhålla utredningsmännen, att det redan utan alltför ingående undersökningar framstode såsom ett välgrundat socialt önskemål, att de blindas arbetsförhållanden gäves den stadga, som utan det allmännas bistånd ej syntes vara möjligt att åvägabringa. Än mera uppenbart bleve behovet av sådana åtgärder vid tanke på det material, som vid utredningsmännens fortsatta arbete kommit under bedömande. Påfallande vore — även i betraktande av den i regel ytterst låga medelförtjänsten per arbetsdag och den ojämna sysselsättningen — huru inbördes olikartade de blindas möjligheter till försörjning för närvarande syntes vara inom olika delar av landet. Delvis syntes detta betingas av de skilda länsorganisationernas växlande resurser, men måste därjämte finna sin förklaring bland annat i den på vissa orter rådande konkurrensen från en sedan gammalt allmänt bedriven hemindustri eller ock i avsättningssvårigheter på grund av en glest boende konsumtionskrets.

I detta sammanhang hava utredningsmännen ansett sig böra återgiva resultatet av en av 1920 års blindvårdssakkunniga verkställd undersökning angående de blindas försörjningsmöjligheter, även om det enligt utredningsmännens förmenande vore att antaga, att förhållandena — icke minst efter blindhetsersättningens genomförande — ej oväsentligt förbättrats. Enligt denna undersökning skulle av 3,130 blinda över 20 år, rörande vilka de sakkunniga från fattigvårdsstyrelsernas ordförande erhållit uppgifter, 322 personer (10.3 %) försörja sig helt av sitt arbete och 175 (5.6 %) »på annat sätt». 1,010 blinda (32.3 %) hade uppgivits genom arbete bidra till sin försörjning. Om de återstående 1,623 (51.8 %) måste enligt de sakkunnigas mening gälla, att de — såvitt primäruppgifterna vore riktiga — helt och hållet stode i beroende av allmän eller enskild hjälp för sitt uppehälle.

Förbättrandet av de blindas förvärvsmöjligheter. De olika utvägar till förbättrandet av de blindas förvärvsmöjligheter, som enligt utredningsmännens mening över huvud taget kunde anlitas, inskränkte sig — bortsett från en om möjligt förbättrad yrkesutbildning — till att åt de blinda utfinna nya arbetsområden samt att genom lämpliga åtgärder främja avsättningen av de blindas alster.

Mot den yrkesutbildning, som alltsedan tillkomsten av lagen om blindundervisningen stått de blinda till buds, hava utredningsmännen icke funnit anledning göra erinran. De blindas ytterst begränsade arbetsområden syntes nämligen hava vunnit tillbörligt beaktande i den för blindinstitutet och hantverksskolorna gällande undervisningsplanen och de resultat, som uppnåts i fråga om yrkesskicklighet, måste anses tillfredsställande.

Frågan om möjligheten att åt den blinda arbetskraften bereda nya arbetsuppgifter hade alltid varit ett trängande spörsmål inom all blindvårdande verksamhet, framhålla utredningsmännen vidare. Att man hittills icke kunnat peka på några resultat av dessa strävanden av större praktisk betydelse, utgjorde på sitt sätt ett belägg för de nästan oanade svårigheter, som förlusten av synförmågan medförde för den av detta lyte drabbade. Utredningsmännen hava härutinnan ytterligare framhållit följande.

I detta samband funne utredningsmännen angeläget framhålla, att ledningen för blindskolorna med sin kännedom om blindklienteletets förutsättningar i olika avseenden ägnade ett oavlåtligt intresse åt frågan om utfinnandet av nya verksamhetsområden åt de blinda. Med hänsyn till det betydelsefulla i en sådan verksamhet syntes erforderliga medel för anställande av försök i skilda riktningar böra ställas till skolornas disposition. Enligt stadgan för statens läroanstalter för blinda ägde skolornas ledning rätt att anordna arbetsutbildning även utom skolans ram. Ett beaktande av utredningsmännens synpunkter syntes därför ej kräva särskilda föreskrifter från Kungl. Maj:ts sida.

I framför allt ett avseende syntes denna försöksvis anordnade verksamhet kunna anbefallas. Av de i blindskolorna intagna eleverna utgjorde de, som ägde vissa synrester i behåll, en avsevärd del. Dessa synsvaga elever tillgodosåges med samma undervisning som de fullständigt blinda barnen och meddelades yrkesutbildning i samma yrken som dessa. Emellertid kunde starkt sättas ifråga, huruvida möjligheter ej borde förefinnas för de synsvagas inordnande inom andra arbetsområden än de s. k. blindyrkena. Tidigare hade antytts en med tämligen tillfredsställande resultat anordnad försöksutbildning i lantbruksarbete av vissa därtill lämpade halvseende elever från landsbygden. En i motsvarande former bedriven utbildning av vissa synsvaga elever i jämväl andra yrken, där normal synförmåga ej vore ett oeftergivligt villkor, borde utan tvivel leda till en ej alltför obetydlig lättnad inom de blindas speciella arbetsområde.

Slutligen borde nämnas, att försök i mindre skala sedan några år bedrevs vid vissa av de blindas verkstäder med tillverkning av skur- och diskdukar. Även om av framförallt tekniska skäl det ej vore att förvänta, att ett större antal blinda arbetare skulle för framtiden kunna beredas sysselsättning inom detta yrkesområde, förtjänade ändock att övervägas åtgärder för utvidgande av denna verksamhet. Samma uppfattning syntes kunna göras gällande i fråga om förfärdigandet av gummi- och lädermattor.

Om sålunda enligt utredningsmännens uppfattning nya utvägar borde övervägas för att åt den blinda och halvseende arbetskraften söka skapa andra verksamhetsområden, syntes emellertid det övervägande antalet av landets arbetsföra blinda allt framgent för sitt uppehälle bliva hänvisat till en sysselsättning inom redan utövade yrken. Statsmakterna hade redan tidigt haft uppmärksamheten fäst på det bekymmersamma i detta förhållande, och den positiva inställning, som riksdagen vid olika tillfällen intagit vid behandling av detta spörsmål, hade otvivelaktigt fått sin prägel av en bestämd uppfattning om det allvarliga i de blindas belägenhet och det behjärtansvärda i gagnande åtgärder på detta område. Utredningsmännen hava härvid bland annat erinrat om att 1926 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit angelägenheten av att Kungl. Maj:t toge under övervägande, i vad mån och på vad sätt vid upphandling för det allmännas behov avsättning för de blindas tillverkning kunde gynnas. I skrivelsen hade — anförda utredningsmännen — såsom motiv för framställningen anförts bland annat:

De från det allmännas sida träffade anordningarna ävensom den enskilda hjälpverksamheten byggde på principen, att den blinde borde lämnas hjälp till självhjälp, vilket ur såväl samhällets som den enskilde blindes synpunkt måste anses såsom det lämpligaste och mest ändamålsenliga. Ett oeftergivligt villkor vore emellertid, att de blinda erhöles avsättning för produkterna. Men härutinnan kunde förhållandena icke sägas vara tillfredsställande och så länge så ej vore fallet, bleve ändamålet med de betydande kostnader och det arbete, som nedlades på de blindas utbildning, i viss mån förfelat. Riksdagen framhölle att de blinda, som på grund av sitt lyte arbetade långsammare än andra, ej kunde med framgång konkurrera med den fabriksmässiga tillverkningen. Detta ledde ofta till att den blinde förlorade tron på sig själv och lusten till självförsörjning, varigenom han fölle anhöriga eller samhället till last eller hemfölle åt bettleri. Riksdagen ansåge det vara synnerligen önskvärt, att avsättningsmöjligheterna för de blindas arbeten ökades. Beträffande ett i ärendet motionsvis framfört förslag, att vissa statliga verk och inrättningar, regementen, hospital, asylor m. fl., skulle av Kungl. Maj:t anmodas att vid förekommande behov i första hand upphandla de blindas arbeten, ansåge riksdagen emellertid nödvändigt att taga hänsyn till den omständigheten, att särskilda föreskrifter gällde rörande upphandling för det allmännas räkning i syfte att rent affärsmässiga principer vid sådan upphandling i regel skulle tillämpas. De blindas möjligheter att erhålla leverans till staten vore därför onekligen mycket små. En förändring härutinnan skulle enligt riksdagens mening vara ägnad att medföra väsentliga fördelar såväl för de blinda som för det allmänna. Någon principiell omläggning av hittills tillämpade grunder i fråga om upphandling för det allmännas räkning ville riksdagen dock ej förorda. Vederbörande upphandlare syntes alltjämt böra på eget ansvar träffa beslut om inköp. Riksdagen hölle dock samtidigt för troligt, att större utrymme än hittills skulle kunna beredas de blindas arbeten även inom ramen av upphandlingsförordningens bestämmelser, enär arbeten, tillverkade av blinda, oftast vore de fabriksmässigt tillverkade alstren avsevärt överlägsna. Då så vore fallet borde enligt riksdagens mening blindarbeten i första hand komma ifråga. Det vore önskvärt att genom provundersökningar få konstaterat, i vad mån det högre priset på blindarbeten motsvarades av en högre kvalitet. Resultaten av sådana undersökningar skulle därefter meddelas vederbörande verk och inrättningar för att tagas i beaktande vid upphandlingen. Skulle nämnda undersökningar giva

vid handen, att blindarbetena trots högre kvalitet ställde sig dyrare än annan tillverkning, funnes utvägen, att statsmakterna lämnade särskilt anslag för nedbringande av priserna vid försäljning till det allmänna. Riksdagen framhöll slutligen, att även andra åtgärder för tillgodoseende av ifrågasatt syfte möjligen kunde utfinnas vid en uttömmande utredning av frågan.

Riksdagens skrivelse ingavs — erinra utredningsmännen vidare — till finansdepartementet, som infortrade utlåtande av statskontoret. Statskontoret ansåge — i likhet med riksdagen — att rubbning icke borde äga rum i de affärsmässiga principerna för statens upphandling. Skulle den av riksdagen ifrågasatta provundersökningen utfalla till förmån för de blindas arbeten och resultatet av undersökningen genom cirkulär delgivas de upphandlade myndigheterna, borde enligt statskontoret till detta cirkulär fogas en uppmaning att verkställa upphandling bland de blindas tillverkning i den mån detta vore möjligt utan att frångå föreskrifterna i upphandlingsförordningen. Skulle provundersökningen med hänsyn till priset däremot utfalla mindre fördelaktigt för blindarbetena, hade riksdagen ifrågasatt att lämna särskilt anslag av statsmedel för nedbringande av priserna vid försäljning till det allmänna av dylika arbeten. För sin del funne statskontoret lämpligare, att det ifrågasatta anslaget användes till ytterligare förbilligande av de blindas arbetsmaterial. Anslaget kunde i så fall utgå till någon centralorganisation, exempelvis De blindas förening, som hade att ombesörja inköp och distribution av materialet. Utredningsmännen anföra ytterligare:

Sedan ärendet i detta skick överlämnats till ecklesiastikdepartementet, inhämtades yttrande av skolöverstyrelsen. Styrelsen lät höra direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas ävensom styrelsen för hantverksskolan i Kristinehamn för blinda. Efter en redogörelse för nämnda direktions och styrelses ställningstagande till riksdagsskrivelsens innehåll förklarade sig skolöverstyrelsen instämma med de av styrelsen hörda myndigheterna i fråga om önskvärdheten av att sådana villkor, som omnämndes i riksdagens skrivelse, allmänt uppställdes vid beviljandet av varulotterier och tombolor. Skolöverstyrelsen vore likaledes ense med nämnda myndigheter om lämpligheten av att uttalanden infortrades från mångåriga förbrukare av de blindas tillverkningar angående kvaliteten av sådana arbeten och att, om dessa uttalanden utfölle fördelaktigt, desamma genom cirkulär borde tillställas de upphandlande myndigheterna jämte en uppmaning att verkställa upphandling av blindarbeten, under iakttagande dock av gällande upphandlingsbestämmelser. Beträffande det alternativt ifrågasatta anslaget av statsmedel för höjandet av blindarbetenas konkurrenskraft ansåge skolöverstyrelsen visserligen, att anslag till förbilligande av arbetsmaterialet vore lämpligare än anslag i den form, som antytts i riksdagens skrivelse, och styrelsen vore förvissad om att ett sådant anslag skulle medföra en högst påtaglig förbättring i de blindas läge. Emellertid hyste styrelsen en viss tveksamhet rörande lämpligheten att nu beträda en dylik väg, enär sedan lång tid tillbaka redan förelåge förslag rörande planmässig omvårdnad om landets blinda.

Finansdepartementet inhämtade därefter — fortsätta utredningsmännen — 1933 års upphandlingssakkunnigas yttrande över riksdagsskrivelsen. Dessa hänvisade bland annat till den betydelse, som måste tillmätas genom-

förändret vid 1934 års riksdag av förordningen om blindhetsersättning, samt avstyrkte de i riksdagsskrivelsen framförda förslagen. Kungl. Maj:t fann den 15 november 1935 ärendet icke föranleda vidare åtgärd.

Utredningsmännen hava slutligen i detta sammanhang erinrat, att 1935 års statsrevisorer i anslutning till ett besök vid hantverksskolan i Kristinehamn till behandling upptagit spørsmålet om olika utvägar till förbättrandet av avsättningen av de blindas arbeten. Statsrevisorerna hade därvid bland annat anfört följande.

För avsättningen av de blindas arbeten vore det enligt vad erfarenheten visat av synnerligen stor betydelse, att försäljningen, som endast i ringa mån kunde omhänderhavas av de blinda själva, organiserades på ett ändamålsenligt sätt. Denna sida av saken syntes i allra högsta grad böra uppmärksammas. Enligt revisorernas mening vore det önskvärt, att frågan om avsättningen av blindarbeten såväl av enskilda som av blindundervisningsanstalter bleve slutligt prövad. Därvid borde komma under övervägande ej blott huruvida och i vad mån hittills tillämpade grunder i fråga om upphandling för det allmännas räkning borde omläggas för tillgodoseende av ifrågavarande syfte, utan ock i vad mån detta kunde tillgodoses genom inskränkning av tillverkningen av för de blinda lämpliga arbeten vid andra statliga anstalter, genom förbättrad försäljningsorganisation eller på andra sätt, som kunde befinnas lämpliga och för saken gagneliga.

Utredningsmännens förslag till en central depå för blindas arbeten. Efter denna redogörelse för statsmakternas tidigare inställning till förevarande spørsmål framhålla utredningsmännen, att de synpunkter och förslag, som därvid framkommit, för utredningsmännen varit vägledande vid den fortsatta utredningen. Utan att föregripa resultatet av denna, ville utredningsmännen allenast förutskicka, att utredningsförslaget till sina olika delar i allt väsentligt uppbyggts efter vissa av de riktlinjer, som statsmakterna själva anvisat. Utredningsmännen hava härvid till en början framhållit följande.

En av förutsättningarna för åstadkommandet inom varje gren av produktionen av en konkurrenskraftig tillverkning bestode naturligt nog i nedbringandet i möjligaste mån av kostnaderna för framställningen av varan. Att den blinde hantverkaren hade att möta särskilda svårigheter, då det gällde att beakta detta, låge i sakens natur. Därvid borde till en början framhållas, att anskaffandet av förstklassigt arbetsmaterial till rimliga priser vore en ofta svårlöst fråga, men vid sidan därav hade den blinde — såsom utredningsmännen tidigare framhållit — dessutom att räkna med vissa av lytet föranledda merkostnader, vilka i sin mån äventyrade ett affärsmässigt sett gynnsamt arbetsresultat. Därtill komme slutligen, att den blindes arbetsförmåga på grund av lytet vore avsevärt underlägsen den seende hantverkarens.

Beträffande ett ändamålsenligt ordnande av materialanskaffningen hava utredningsmännen framhållit, att denna fråga sedan några år tillbaka på olika vägar förts framåt. Utredningsmännen anföra härom ytterligare:

Tidigare hade utredningsmännen omnämnt, att av det årliga anslag å 100,000 kr., som av statsmedel ställdes till De blindas förenings förfogande, en viss del användes till uppehållande av verksamheten vid en av föreningen

anordnad materialdepå, varifrån de blinda hantverkarna ägde att under åtnjutande av fria frakter rekvirera arbetsmaterial. För år 1936 hade värdet av på detta sätt levererade råvaror uppgått till över 385,000 kr., vid vilken beräkning hänsyn dock tagits till leveranser i ej obetydlig omfattning till vissa verkstäder för blinda. Det för depåns verksamhet erforderliga förlagskapitalet utgjordes av en del av föreningens egna tillgångar.

Vidare vore sedan lång tid tillbaka med hantverksskolan i Kristinehamn för blinda män förenad en liknande depå, där blinda hantverkare likaledes utan särskilda fraktkostnader och till ungefärliga självkostnadspriser kunde erhålla arbetsmaterial samt därjämte erforderliga arbetsverktyg. Under verksamhetsåret 1935/1936 hade från denna depå försålts material för över 85,500 kr. Ett särskilt förlagskapital stode jämväl till denna depås förfo-gande och för driftkostnadernas bestridande lämnades av statsmedel ett årligt anslag. Depån vore inrymd i hantverksskolans lokaler och stode under skolstyrelsens ledning. För möjliggörande av de fria frakterna tilldelades hantverksskolan årligen ett särskilt anslag, vilket för budgetåret 1936/1937 utgått med 4,000 kr.

Från nu nämnda materialdepåer utlämnades i regel endast material för tillverkning av borst- och korgvaror. För tillgodoseende av motsvarande behov för de blinda kvinnornas del hade därför för två år sedan genom för-anstaltande av blindinstitutets direktion upprättats en särskild materialdepå i Stockholm.

Genom nu berörda åtgärder hade — anförda utredningsmännen vidare — utan tvivel avsevärt förbättrade betingelser skapats för en rationellt ordnad råvaruanskaffning åt de blinda hantverkarna. Emellertid hade det visat sig, att med en uppdelning av denna verksamhet på olika, vart för sig självständigt arbetande företag varit förenade vissa nackdelar, vilka framför allt yttrat sig i svårigheten att städse hålla lika materialpriser. Detta hade ofta nog givit anledning till missförstånd samt en mer eller mindre befogad kritik från i synnerhet de blinda avnämarnas egen sida. Utredningsmännen fram-hålla ytterligare:

I statskontorets utlåtande över 1926 års riksdagsskrivelse framhölles också, att ett eventuellt anslag av statsmedel för stärkande av blindarbetenas konkurrenskraft med största fördel borde användas till ytterligare förbilligande av arbetsmaterialet, varvid anslaget lämpligen kunde utgå till någon centralorganisation, som hade att ombesörja inköp och distribution av materialet. Till denna statskontorets mening hade i yttranden till skolöverstyrelsen såväl styrelsen för hantverksskolan i Kristinehamn som direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomtebodan anslutit sig. Båda myndigheterna hade ansett ett förbilligande av arbetsmaterialet med 30 procent samt fraktfrihet för detta såsom behöfligt. Styrelsen för hantverksskolan hade i detta samband bland annat erinrat om att en del länsorganisationer redan börjat verka för denna form av bistånd åt de blindas produktion, vilken form de blinda för övrigt själva funno synnerligen tilltalande. Så vore exempelvis förhållandet i Värmlands län, där den blinde hade att till organisationen insända sin materialorder, vilken åsattes en viss rabattering. Därefter vidarebefordrades ordern till någon av materialdepåerna för materialets expedition. Vid mottagandet av materialet hade den blinde att erlægga betalningen för detta med frändrag av den medgivna rabatten, vilken vid påföljande månadsskifte likviderades av länsorganisationen enligt företedd faktura.

Utredningsmännen hava för sin del i likhet med statskontoret ansett, att uppgiften att anskaffa råvarorna åt de blinda hantverkarna lämpligen borde anförtros en för hela landet gemensam organisation. Att en sådan anordning komme att medföra övervägande fördelar i jämförelse med det nuvarande systemet syntes uppenbart ej minst med tanke på möjligheten att genom avsevärda inköp uppnå billigare råvarupriser. För ett nedläggande av verksamheten vid depån i Kristinehamn talade även det förhållandet, att kostnaderna för varutransporterna med hänsyn till depåns tämligen ofördelaktiga läge i allmänhet visat sig bliva förhållandevis höga.

Vid sidan av en rationellt ordnad materialanskaffning åt de blinda hantverkarna framstår enligt utredningsmännens förmenande *f ö r b ä t t r a n d e t a v a v s ä t t n i n g s m ö j l i g h e t e r n a* för blindarbetena såsom ett spörsmål av avgörande betydelse för de arbetsföra blindas försörjning. Även om den på detta område av framför allt Kronprinsessan Margaretas arbetsnämnd i samråd med de skilda länsorganisationerna utövade verksamheten måste betecknas såsom mycket betydelsefull, har det synts utredningsmännen, som om en efter mera enhetliga linjer uppbyggd försäljningsorganisation skulle vara ofrånkomlig, därest de blinda yrkesutövarna ej alltjämt i fråga om sina försörjningsmöjligheter skulle intaga en oförskyllt ogynnsam särställning. Gjorda erfarenheter från län, där organisationsarbetet nått en ej föraktlig effektivitet, gäve belägg för att mycket stode att vinna på förevarande område genom praktiskt betonade åtgärder. Utredningsmännen hade också funnit anledning att i sitt förslag till försäljningsfrågans ordnande söka giva den genom det allmännas försorg bedrivna verksamheten en så affärsmässig prägel, som omständigheterna medgäve.

Utredningsmännen hava emellertid i detta sammanhang betonat, att denna försäljningsverksamhet skulle äga avseende å den produktion av blindalster, som icke genom den blindes egen försorg eller organisationernas förmedling funne köpare. I denna angelägenhet såväl som inom andra områden av blindvården talade nämligen enligt utredningsmännens uppfattning alla skäl för att det allmännas stöd ej finge sträckas längre, än vad med hänsyn till ett oundgängligt behov funnes påkallat.

Vid uppgörandet av sitt förslag till det centrala försäljningsorganet hava utredningsmännen i väsentliga delar låtit sig vägledas av de riktlinjer och arbetsformer, som karakteriserade den i Danmark sedan några år tillbaka verksamma organisationen på detta område. För denna organisations uppbyggnad och verksamhet hava utredningsmännen lämnat följande redogörelse:

År 1929 hade under samarbete mellan danska staten, blindundervisningen, landets blindföreningar och föreningar av seende till de blindas förmån bildats *Blindes Arbejde A/S*, vars styrelse i sig inneslöte representanter för nämnda myndigheter och föreningar. För sin verksamhet åtnjöte bolaget ett årligt anslag av statsmedel, avsett som bidrag till täckande av driftkostnaderna, varemot särskilda medel för underlättande av blindarbetenas avsättning ej utginge. Bolagets huvudsakliga verksamhet vore förlagd till Köpenhamn och omfattade anskaffande av arbetsmaterial till blinda hant-

verkare över hela landet ävensom försäljning av färdiga alster, tillverkade till stor del vid bolagets egna verkstäder. Dessa verkstäder hade under de gångna åren kunnat utvidgas i sådan omfattning, att numera en avsevärd del av de i Köpenhamn bosatta blinda där bereddes sysselsättning.

Landet vore i försäljningsavseende indelat i olika distrikt, vart och ett be-rest av en särskilt anställd försäljare, som besökte såväl statliga och kommunala institutioner som återförsäljare. Genom särskilda meddelanden hade regeringen uppmanat de underlydande myndigheterna att vid upphandling av vissa förnödenheter i första hand överväga inköp av blindarbeten. Försäljarna hade att noga tillse, att deras verksamhet ej bleve till skada för enskilda blinda hantverkare eller lokala försäljningsorganisationer, vilka redan förvärvat en kundkrets.

Vid sitt besök hösten 1936 vid aktiebolaget hade utredningsmännen givits tillfälle att skaffa sig ingående kännedom om verksamhetens bedrivande och de uppnådda arbetsresultaten. Ett klart belägg för den framgång, som präg-lat rörelsens utveckling, utgjorde de med varje verksamhetsår ständigt ökade försäljningssiffrorna. Medan omsättningen under arbetsåret 1928—1929, då rörelsen ännu bedrivits av vissa enskilda sammanslutningar, uppgått till något över 297,000 kr., hade omsättningen arbetsåret 1935—1936 stigit till ett belopp av över 580,000 kr., till vilket resultat ej minst syntes hava bidragit det successiva förbättrande av blindarbetenas kvalitet, varåt bolaget äg-nat mycken omsorg.

Vid sidan av nu nämnda verksamhet bedreve bolaget ständiga undersök-ningar rörande möjligheterna att utfinna nya verksamhetsområden för den blinda arbetskraften och många värdefulla initiativ hade därigenom tagits. Bland annat borde nämnas en omfattande vävnads- och skurdukstillverk-ning, varjämte genom samarbete med vanföra kvinnor maskinstickningen kun-nat upptagas i långt större utsträckning än vad tidigare varit fallet. Vidare hade på senaste tiden försök påbörjats att under medverkan av blinda till-verka olika slag av tvättmedel ävensom trätofflor, mattor och annat.

Enligt utredningsmännens förmenande talade även för vårt lands vid-kommande alla skäl för att de anstalter, som genom statsmakternas initiativ komme att träffas för upphjälpande av de blindas förvärvsmöjligheter, gå-ves en så enhetlig form som möjligt. Genom sammanförandet under sam-ma ledning av materialanskaffning och försäljning av blindas arbeten skulle man ernå bland annat den fördelen, att inköpen av råvarorna komme att företagas med anlitande av den sakkunskap och erfarenhet, som vunnes vid den jämsides därmed bedrivna försäljningen av färdiga alster. Vidare syn-tes det utredningsmännen, som om med en sådan anordning avsevärt min-skade driftkostnader skulle uppstå. Slutligen borde den centraliserade verk-samheten vara i särskilt hög grad ägnad att i likhet med sin danska före-bild och under intimt samarbete med blindskolornas ledning söka utfinna nya arbetsområden för den blinda arbetskraften.

Vad till en början anginge den centrala material- och försälj-ningsdepåns förläggning, hava utredningsmännen funnit Stock-holm ur olika synpunkter vara att bestämt föredraga. Visserligen kunde det — framhålla utredningsmännen — synas som om Göteborg med sitt goda utlandsläge skulle ligga väl till i fråga om råvaruanskaffning. Därvid vore emellertid att märka att såvitt utredningsmännen hade sig bekant lika

fraktsatser utginge vid befaktning från mera avlägset belägna utlandshamnar, vare sig destinationsorten vore Stockholm eller Göteborg. Om sålunda under alla förhållanden Stockholm måste anses såsom den lämpligaste orten för den ifrågasatta verksamheten, hava utredningsmännen ansett att, därest mindre materialupplag samt möjligheter till särskild uppsamling av blindarbeten efter verksamhetens igångsättande skulle visa sig behöfliga i vissa delar av landet, åtgärder på tillskyndan av ledningen för den centrala depån kunde vidtagas för upprättande i exempelvis Malmö, Göteborg och Sundsvall av sådana upplag och uppsamlingsställen.

I fråga om depåns lokalbehov hava utredningsmännen framhållit följande:

Den föreslagna verksamheten för materialanskaffning och avyttring av blindas arbeten krävde av lätt insedda skäl avsevärda lagerutrymmen. De lokaler, som för motsvarande ändamål för närvarande disponerades av De blindas förening, vore belägna i vanliga bostadshus å Östermalm i Stockholm och hade redan för föreningens eget behov visat sig otillräckliga. En utvidgning av verksamheten skulle följaktligen kräva, att ytterligare utrymmen måste tagas i anspråk, vilket — därest överhuvud taget en sådan anordning visade sig möjlig — komme att medföra alltför höga hyreskostnader samt därtill lämna lokalfrågan för framtiden olöst.

Utredningsmännen hade därför i andra hand undersökt, huruvida någon inom Stockholm eller stadens närmaste omgivning belägen, staten tillhörig fastighet med tillräckliga utrymmen kunde för ändamålet upplåtas. Enligt vad byggnadsstyrelsen på därom gjord förfrågan uppgivit, syntes emellertid möjlighet ej föreligga att i denna riktning lösa lokalfrågan.

På grund av det anförda och med hänsyn till det önskvärda i att provisoriska åtgärder undvekas, hade utredningsmännen ansett sig böra föreslå uppförandet av en för den planerade verksamheten särskilt inrättad nybyggnad. I fråga om byggnadens förläggning hade utredningsmännen efter noggrant övervägande av olika alternativ velat förorda, att en del av det markområde, som upplåtits åt institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas, komme till användning. Därigenom skulle gott utrymme vinnas för rörelsens bedrivande, varjämte den omständigheten, att området vore beläget helt nära Stockholms norra järnvägsstation, komme att i transportavseende innebära lättförstådda fördelar. Efter anläggandet inom den närmaste framtiden av ny infartsväg till Stockholm norrifrån bleve förbindelsen mellan Tomtebodaområdet och norra järnvägsstationen än ytterligare förbättrad.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande har byggnadsstyrelsen i samråd med utredningsmännen utarbetat preliminära ritningar och verkställt kostnadsberäkningar för den planerade nybyggnaden.

Av situationsplanen framginge bland annat — påpeka utredningsmännen — att byggnadens placering å området ej skulle komma att medföra intrång på de för skolornas arbete erforderliga utrymmena eller på annat sätt vara till hinder för blindinstitutets verksamhet. Genom att öppna egen utfartsväg till byggnaden komme därjämte trafiken till och från depån att helt försigå på ett område, som för de blinda elevernas del aldrig komme till användning.

Utredningsmännen anföra härefter rörande depåbyggnadens planläggning följande:

I källarvåningen hade erforderligt utrymme beretts för värmepannor, bränsleförråd, matvarukällare för de i vindsvåningen belägna bostadslägenheterna samt därjämte för garage för två lastautomobiler. Vidare inrymdes här lokaler för tillverkning av vissa borsträn. Visserligen kunde från fabriker i de trakter av landet, där tillgången på lämpligt virke för denna tillverkning vore god, de flesta slagen av borsträn med fördel inköpas, men erfarenheten hade dock visat, att till materialdepåerna ofta nog inkomme brådskande beställningar av borsträn av särskild tillverkning.

Bottenvåningen upptoges enligt förslaget till största delen av en större lagerlokal (222 kvm; 555 kbm) samt dessutom av utrymmen för mottagning och expediering av arbetsmaterial. Vidare vore våningen avsedd att bereda rum för den verksamhet, som omfattade blindarbetenas mottagande och avsändande till allmänna eller enskilda avnämare. Däremot hade i förslaget lagerlokalen för sistnämnda arbeten placerats huvudsakligen inom vindspanets utrymmen. I bottenvåningen anordnades, vidare såväl utställning som detaljförsäljning av blindarbeten. Slutligen hade till denna våning ifrågasatts att förlägga lagerföreståndarnas expeditioner samt vissa för personalen avsedda rum.

I anslutning till bottenvåningen vore enligt förslaget avsikten att anordna en lastbrygga vid byggnadens östra sida för intagning och avsändning av varor. Vidare hade med hänsyn till de avsevärda varumängder, som måste transporteras från den ena våningen till den andra, ansetts nödvändigt att installera en elektrisk hissanordning.

Våningen en trappa syntes lämpligen böra disponeras för de blinda kvinnornas materialdepå och försäljningen av kvinnornas arbeten. För närvarande vore en sådan depå — såsom redan framhållits — anordnad i Stockholm genom blindinstitutets försorg och provisoriskt inrymd i ett staden tillhörigt äldre hus vid Hornsgatan. Såsom framginge av ritningarna kunde inom ifrågavarande våning därjämte utrymme beredas för en föreståndarinns verksamhet samt vidare lokal för förvaring av färdiga arbeten av blinda kvinnor och lagerrum för arbetsmaterial av skilda slag. Enär erfarenheten från den dittills bedrivna verksamheten visat, att ej sällan särskilda beställningar inkomme, vilka vore av den art, att de borde utföras under en föreståndarinns tillsyn, syntes påkallat, att nu berörda avdelning jämväl försåges med ett större rum, där sådana beställningar kunde utföras, lämpligen med anlitande av i närheten av Tomtebodas boende blinda kvinnor. För dessas räkning hade ett mindre frukostrum ansetts böra upplåtas.

De för företagets ledning samt kontorspersonalen erforderliga lokalerna, upptagande rum för styrelse och föreståndare, för kassa och bokföring, för kontorsarbetet och arkiv jämte frukostrum, hade samtliga i förslaget jämväl placerats i våningen en trappa upp.

Den huvudsakliga delen (200 kvm; 510 kbm) av vindspanet hade ansetts böra användas för lagerhållningen av de färdiga blindarbetena. Därjämte hade ifrågasatts inredandet i denna våning av en lägenhet om två rum och kök för beredande av bostad åt en av lagerarbetarna, vilken vid sidan av sitt vanliga arbete skulle verkställa eldning samt öva tillsyn över lokalerna. Vidare syntes i våningen böra inredas en lägenhet om ett rum med kokvrå att bebos av en för lokalernas rengöring anställd städerska.

För nedbringande i möjligaste mån av kostnaderna för depåns uppförande hade den anordningen ansetts böra vidtagas, att för lagerhållningen av visst

grövre och mindre ömtåligt arbetsmaterial i närheten av byggnaden uppfördes en virkeslada av trä för en jämförelsevis obetydlig kostnad.

I enlighet med byggnadsstyrelsens i september 1937 verkställda beräkningar skulle uppförandet av nu angivna byggnader medföra följande kostnader:

	Kronor
Byggnadsarbeten	195,000
Värme-, vatten- och sanitetstekniska installationer jämte utvändiga ledningar	32,000
Elektriska ledningar och elektrisk hiss	17,000
Yttre arbeten å tomtområdet	8,000
Virkeslada, 8 × 10 m	6,000
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter	27,000
	Kronor 285,000.

Kostnaderna för inköp av inventarier m. m. hava utredningsmännen beräknat till omkring 50,000 kronor.

Såsom utredningsmännen i ett tidigare sammanhang framhållit, syntes det bliva nödvändigt att för ernående av förmånliga materialpriser depåns ledning tillförsäkrades möjlighet att mot kontant likvid införskaffa råvaror i större partier. För sådant ändamål och med hänsyn därjämte till det ofrånkomliga i att blinda hantverkare vid leverans till depån erhöles omedelbar betalning syntes enligt utredningsmännens uppfattning ett relativt stort förlagskapital böra ställas till ledningens förfogande. Härom anföra utredningsmännen:

De blindas förenings materialdepå hade under år 1936 levererat råvaror till ett försäljningsvärde ej avsevärt understigande 400,000 kronor, medan depån i Kristinehamn för verksamhetsåret 1935—1936 uppgivit försäljningsresultatet till över 85,000 kronor. Med ledning därav och på grund av de lägre materialpriser, som den ifrågasatta centraldepån otvivelaktigt skulle vara i stånd att erbjuda, syntes försiktigt räknat depåns försäljningssumma — viss provision däri inräknad — kunna antagas under första verksamhetsåret uppgå till omkring 500,000 kronor för att senare ytterligare öka. Det av De blindas förening för ändamålet disponerade förlagskapitalet utgjorde 150,000 kronor. Motsvarande belopp syntes jämväl vara tillfyllest för centraldepåns behov. Därutöver hade utredningsmännen funnit behovet av rörelsekapital till den med försäljningen av färdiga arbeten avsedda verksamheten skäligen kunna uppskattas till 100,000 kronor. Det sammanlagda förlagskapitalet, varöver depån enligt utredningsmännens uppskattning under den närmaste framtiden skulle behöva disponera, kunde sålunda beräknas till 250,000 kronor.

Vid ett nedläggande av depån i Kristinehamn syntes det för dess verksamhet hittills nyttjade förlagskapitalet till största delen — förslagsvis 55,000 kronor — kunna ställas till centraldepåns förfogande, medan återstoden alljämt måste finnas tillgänglig för hantverksskolans eget behov. Vidare komme under samma förutsättning att frigöras det förlagskapital å 10,000 kronor, som för närvarande komme till användning vid materialdepån för blinda

kvinnor. Efter därom av utredningsmännen gjorda hänvändelser hade direktionen för blindinstitutet, Kronprinsessan Margaretas arbetsnämnd för de blinda och De blindas förening förklarat sig villiga att för ändamålet ställa ett belopp av vardera 20,000 kronor till förfogande. Återstoden av den erforderliga summan eller 125,000 kronor syntes enligt utredningsmännens mening lämpligen böra disponeras av statsmedel.

Vad härefter anginge ledningen för depåns verksamhet samt behovet av personal, hava utredningsmännen till en början erinrat om statskontorets utlåtande över 1926 års riksdagsskrivelse. I detta utlåtande hade — såsom jag tidigare anfört — ämbetsverket bland annat ifrågasatt, att anslag till förbilligande av de blindas arbetsmaterial under vissa förutsättningar kunde tänkas utgå samt tilldelas exempelvis De blindas förening, som hade att ombesörja inköp och distribution av materialet.

Utredningsmännen hava även för sin del tänkt sig möjligheten att åt föreningen anförtro de uppgifter i fråga om materialanskaffning och försäljning av blindas arbeten, som förut antytts. För en sådan anordning talade otvivelaktigt den erfarenhet rörande ifrågavarande spørsmål, som föreningen måste hava förvärvat under bedrivande i flera år av en likartad depåverksamhet. Å andra sidan borde emellertid framhållas, att föreningen, som ju utgjorde en speciell sammanslutning av landets blinda, icke syntes för framtiden böra betungas med uppgifter av så omfattande och i olika avseenden krävande art, som dem utredningsmännen föresloge. I likhet med vad fallet vore i Danmark, talade enligt utredningsmännens förmenande alla skäl för att den centrala depån ställdes under en fristående ledning, vari representanter för staten, blindundervisningen, De blindas förening och den frivilliga hjälpverksamheten bereddades plats.

I spetsen för företaget borde fördenskull stå en styrelse, bestående av förslagsvis fem ledamöter jämte lika många suppleanter, av vilka Kungl. Maj:t borde utse två ledamöter — därav en ordförande — med suppleanter samt direktionen för blindinstitutet, Kronprinsessan Margaretas arbetsnämnd och De blindas förening vardera en ledamot jämte suppleant för denne. Vidare hava utredningsmännen med hänsyn till den ifrågasatta verksamhetens affärsmässiga karaktär funnit övervägande skäl tala för, att företaget gäves formen av aktiebolag.

I fråga om personalbehovet hava utredningsmännen anfört följande:

I anslutning till vad tidigare anförts nödvändiggjorde depåns olikartade uppgifter en uppdelning av arbetet på tre avdelningar, en för materialanskaffningen åt de manliga hantverkarna, en för avyttring av dessas arbeten och slutligen en för såväl materialanskaffning som avyttring av arbeten för de blinda kvinnornas räkning.

För att närmast under styrelsen bära ansvaret för företagets skötsel syntes böra anställas en föreståndare, väl insatt i den moderna försäljningstekniken samt i övrigt i besittning av de chefsegenskaper, utan vilka företagets framgång otvivelaktigt skulle starkt äventyras.

Med hänsyn vidare till den omfattning i olika avseenden, som med säkerhet komme att känneteckna depåns verksamhet redan under det första arbetsåret, syntes påkallas anställandet av en ej obetydlig personal, allra helst

som expedieringen av såväl råvaror som färdiga arbeten i regel kunde beräknas ske i smärre kvantiteter. Utredningsmännen, som ansåge den närmare prövningen av personalbehov och avlöningsförhållanden själfvallet böra ankomma på styrelsen, hade likväl på grund av den ifrågasatta nybyggnadens ändamålsenliga planläggning ansett sig kunna förslagsvis räkna med en till följande omfattning begränsad personal.

Vid vardera av ovan angivna tre avdelningar skulle anställas en lagerföreståndare. Vad särskilt beträffade avdelningen för materialanskaffning och försäljning för blinda kvinnors räkning funne utredningsmännen angeläget framhålla, att denna avdelnings föreståndare — som lämpligen borde vara kvinna — ägde ingående kännedom i försäljningsfrågor och om de växlande krav i fråga om utförande, färger och mönster, som städse ställdes på de kvinnliga arbetena.

Vidare syntes för arbetet å de tre avdelningarna erfordras tre lagerarbetare, varjämte ett kvinnligt biträde syntes böra anställas för sysselsättning å avdelningen för kvinnliga arbeten.

Vad därefter beträffade kontorsgöromålens skötsel komme att härför erfordras följande personal, nämligen en bokförare, tillika kassör, tre kontorsbiträden och ett kontorsbud. Därjämte borde i utgiftsstaten räknas med arvoden åt en kassakontrollant, en siffergranskare samt revisorer ävensom avlöning åt en chaufför samt åt tidvis erforderlig extra arbetskraft.

För främjande av avsättningen av de blindas arbeten funne utredningsmännen påkallat, att en resande knötes till företaget med uppgift att i möjligaste mån uppehålla ständig förbindelse med återförsäljare och förbrukare över hela landet. Därest depåns ledning redan från början på allt sätt på egen hand sökte anknytning för direkt orderupptagning, syntes anställande av ytterligare resande ej behöva övervägas.

Beträffande centraldepåns årliga kostnader hava utgifterna för personalens avlöning uppskattats till ett sammanlagt belopp av 60,600 kronor. Företagets omkostnader i övrigt hava samtidigt beräknats till 34,400 kronor. Totala årskostnaderna skulle således komma att uppgå till 95,000 kronor. Till de olika utgiftsposterna återkommer jag i samband med statförslaget.

Vad härefter angår depåns inkomster, framhålla utredningsmännen, att enligt utredningsmännens tidigare uppskattning den genom depåns förmedling till enskilda hantverkare levererade mängden arbetsmaterial skulle kunna beräknas uppgå till ett försäljningsvärde av lägst 500,000 kronor för år, i vilket belopp utredningsmännen inräknat en försäljningsprovision för depåns räkning av 5 procent jämte ett mindre pristillägg för den viktförlust, som kunde beräknas uppstå vid utminuteringsen samt genom intorkning, ävensom för emballage. Genom en provision av antydd storlek skulle under givna förutsättningar — anse utredningsmännen — depåns inkomststat tillföras ett belopp av 25,000 kronor årligen, vilken summa med all sannolikhet år från år komme att öka. Utredningsmännen anföra härom ytterligare:

Enligt vad utredningsmannen inhämtat, hade kostnaderna för personalens avlöning m. m. vid hantverksskolan i Kristinehamn under budgetåret 1936—1937 uppgått till omkring 6,500 kronor. Då därtill komme, att

rektor vid skolan fr. o. m. 1938 års ingång erhöle ett årligt lönetillägg å 480 kr. i sin egenskap av depåns föreståndare, skulle ett nedläggande av verksamheten vid depån sålunda innebära en utgiftsbesparing för skolan av i det närmaste 7,000 kr. för år, varjämte årsanslaget å 4,000 kr. för möjliggörande av fria materialfrakter kunde indragas. Vid ett överflyttande av depåns verksamhet till den centrala depån syntes sammanlagda medelsbeloppet — i det allra närmaste 11,000 kr. för år — böra komma sistnämnda rörelse till godo.

Slutligen borde ett nedläggande av De blindas förenings materialdepå medföra en reducering av det till föreningen utgående årsanslaget å 100,000 kr. med det belopp, som av föreningen årligen plägat tagas i anspråk till uppehållande av depåverksamheten samt till fria frakter av arbetsmaterial. Detta belopp hade av föreningen uppskattats till 35,000 kronor. Upprättandet av den ifrågasatta centrala depån syntes motivera att jämväl nämnda summa tillgodogjordes depåns verksamhet. Mot en sådan anordning hade föreningen för sin del under hand förklarat sig ej ha något att erinra.

Det belopp, som av statsmedel skulle erfordras för täckande av underskottet av depåns rörelse, kunde sålunda beräknas till (95,000—25,000) 70,000 kronor för år. Nedläggandet av materialdepåerna i Kristinehamn och vid De blindas förening skulle emellertid samtidigt medföra en besparing av i runt tal 46,000 kronor, varför den faktiska merkostnaden allenast komme att belöpa till (70,000—46,000) 24,000 kronor årligen.

I anslutning till de nu återgivna beräkningarna hava utredningsmännen sammanfattat centraldepåns utgifter och inkomster i enlighet med följande uppställning.

I. Utgiftsstat.

A v l ö n i n g a r.	Kronor
En föreståndare för samtliga avdelningar	8,400
En resande för försäljningsavdelningen	6,000
En lagerföreståndare å materialavdelningen	4,800
En lagerföreståndare å avdelningen för färdiga arbeten	4,800
En föreståndarinna å avdelningen för kvinnliga arbeten	4,800
Två lagerarbetare å materialavdelningen å 3,000	6,000
En lagerarbetare å försäljningsavdelningen för färdiga arbeten	3,000
Ett lagerbiträde å avdelningen för kvinnliga arbeten	2,400
En kassör tillika bokförare	5,400
Tre kontorsbiträden å 2,700	8,100
Kassakontrollant, siffergranskare, revisorer	1,500
En chaufför	3,900
Kontorsbud och erforderlig extra arbetskraft	1,500
	60,600

O m k o s t n a d e r.

Fria frakter till blinda hantverkare	20,000
Borststrättillverkningen	3,000
Bilens konto	2,500
Värme	1,500
Belysning	1,000

	Kronor
Porton	1,200
Telefoner	1,500
Städning och renhållning	1,200
Kontorsmaterieell	1,000
Försäkringar	700
Diverse omkostnader	800
	<u>34,400</u>
Summa utgifter	95,000

II. Inkomststat.

Beräknad 5 %/o provisionsvinst å försålt arbetsmaterial till ett belopp av 500,000 kr.	25,000
Tillskott av statsmedel	<u>70,000</u>
Summa inkomster	95,000.

Om behovet av ytterligare åtgärder för ernående av bättre avsättningsförhållanden. Genom den verkställda specialundersökningen hava — framhålla utredningsmännen — möjligheter skapats för en uppskattning i grova drag av det sammantagna värdet av de arbeten, som de blinda hantverkarna över hela landet skulle, under förutsättning av oförändrad prissättning å varorna, komma att med arbete året runt ytterligare kunna tillverka. Utredningsmännen anföra härutinnan:

De 95 borstbindare inom de specialundersökta länen, från vilka uppgifter inkommit, syntes enligt detta beräkningssätt fullt sysselsatta kunna förfärdiga borstvaror till ett årligt värde av omkring 80,000 kr. utöver vad nu vore fallet. Detta motsvarade en genomsnittligt ökad tillverkning av dessa varor för en försäljningssumma av c:a 850 kr. per år. Enligt de i länsundersökningen ingående uppgifterna uppginge antalet borstbindare i landet till 479, varför ytterligare avsättningsmöjligheter för borstvaror till ett värde av c:a 407,000 kr. för år skulle erfordras för att giva dem full sysselsättning. En liknande beräkning i fråga om landets 73 blinda korgmakare ävensom beträffande de 38 borstbindare, som därjämte utövade korgmakeri, utvisade en erforderlig ökad tillverkning av dessa varor till ett försäljningsvärde av 46,000 resp. 34,000 kr. för år. Detta skulle innebära, att en ytterligare avsättning av dessa varuslag till ett sammanlagt årligt värde av bortåt 490,000 kr. vore erforderlig.

För åstadkommande av denna ökade avsättning av blindalstren hava utredningsmännen ansett sig i främsta rummet böra räkna med den centrala depåns verksamhet bland enskilda och allmänna förbrukare. Ytterligare åtgärder måste emellertid enligt utredningsmännens förmenande övervägas.

Då vissa av de förslag, som utredningsmännen härvid behandlat, förutsätta upprättandet av den centrala depån, har jag ansett mig böra i korthet antyda förslagens innebörd och omfattning.

Av anförda skäl hava utredningsmännen ansett sig icke kunna tillstyrka ändring i grunderna för den statliga upphandlingen. Däremot hava utredningsmännen funnit anslag av statsmedel i prisutjämnande syfte lämpligen kunna tjäna förevarande ändamål. Med ledning av en uppskattning av det sammanlagda värdet, som vissa statliga och kommunala myndigheters årliga

behov av borst- och korgvaror representerade, har ett bidragsbelopp av 50,000 kronor för år ansetts erforderligt för att åt de blinda hantverkarna förbehålla leveransen av dessa borst- och korgvaror. Det ifrågasatta anslaget hava utredningsmännen funnit böra tilldelas centraldepån. Utredningsmännen framhålla ytterligare:

Utredningsmännen vore medvetna om att de nu framlagda beräkningarna endast ägde approximativt värde. Å ena sidan kunde man nämligen räkna med andra liknande avsättningsområden av allmän natur, där anbudsförfarande i vanlig ordning jämväl tillämpades och där blindarbeten med samma framgång borde med tillhjälp av prisutjämnande bidrag kunna vinna avsättning. Å andra sidan syntes hänsyn böra tagas till den möjligheten, att i en del fall de fabriksmässigt framställda varornas priser visade sig ligga så väsentligt under priserna för motsvarande blindprodukter, att det prisutjämnande anslaget icke syntes böra tagas i anspråk.

Under alla förhållanden kunde man utgå från att de procentsatser, som skulle uttagas av bidragsmedlen, komme att variera högst avsevärt från fall till fall, beroende naturligt nog på varornas beskaffenhet och den vid upphandlingstillfället rådande konkurrensen. Skulle denna omständighet ha till följd, att det sammanlagda underskott för år, som skulle täckas med statsanslaget, visade sig komma att underskrida anslagsbeloppet, syntes återstoden av detta lämpligen böra komma till användning för att underlätta avsättningen av blindarbeten till såväl återförsäljare som enskilda förbrukare. Härigenom skulle den centrala depåns ledning erhålla ett betydelsefullt stöd i strävandena att vinna avsättning för största möjliga kvantitet blindvaror.

Vidare föreslå utredningsmännen ett nedläggande av borst- och korgtillverkningen vid såväl fängelser som statens sinnessjukhus, vanförestalter samt anstalter för bildbara sinnesslöa och epileptiker. Än vidare föreslå utredningsmännen vissa åtgärder för ökad användning av blindas arbeten, såsom vinster i varulotterierna. En förutsättning för denna anordning vore emellertid att sorteringen av blindarbetena gjordes rikligare än vad för närvarande vore fallet. Vidare borde möjligheterna till snara leveranser förbättras. Enligt utredningsmännens mening syntes emellertid dessa anspråk väl kunna fyllas, därest statsmakterna beslutade om en på antytt sätt centraliserad verksamhet för avsättningen av de blindas arbeten.

Vidkommande de blinda kvinnorna hava utredningsmännen i detta sammanhang gjort följande uttalande.

Vad de blinda kvinnorna beträffade hade visserligen de inkomna uppgifternas ofullständighet ej medgivit några slutledningar om den omfattning, i vilken deras sysselsättning borde ökas. Emellertid syntes, ej minst att döma av uppgifterna i de fall, där utredningens frågor mera uttömmande besvarats, vara otvivelaktigt, att jämväl kvinnornas arbetsförhållanden motiverade effektiva åtgärder för uppnående av en jämn sysselsättning inom de speciellt kvinnliga yrkesområdena.

Dess bättre hade man anledning förvänta, att de blinda kvinnornas ställning komme att förbättras i lika hög grad som männens vid ett genomförande av de sålunda påkallade åtgärderna. Redan den omständigheten, att antalet arbetsföra blinda kvinnor enligt länsundersökningen syntes upp-

gå till allenast något över hälften av motsvarande antal män, talade för denna uppfattning. Vidare vore uppenbart, att de kvinnliga hantverkarna varken nu eller för framtiden syntes hava att kämpa med den industriella konkurrensen i samma grad som borst- och korgmakarna.

Yttranden.

Utredningsmännens förslag till upprättandet genom statens försorg av en central depå för blindas arbeten har i princip ej rönt erinran från någon av de hörda myndigheterna eller sammanslutningarna med undantag av *styrelsen för hantverksskolan i Kristinehamn för blindas*.

I sitt yttrande framhåller nämnda styrelse, att ett nedläggande av den vid skolan befintliga materialdepån med därav följande stängning av skolans butik skulle försätta skolan i ett mycket bekymmersamt läge, när de arbeten, som förfärdigades vid skolan, då komme att i stora mängder lagras år från år. Så som materialdepån i Kristinehamn utvecklats, vore den nu väl inarbetad. Fraktavgifterna för varutransporterna ställde sig icke dyrare till Kristinehamn än till Göteborg. Försäljningen av färdiga arbeten hade under budgetåret 1936/1937 uppgått till över 20,000 kronor, därav till förutvarande och nuvarande elever bortåt 17,000 kronor, eller omkring 80 %. Styrelsen anser, att den nuvarande materialanskaffningen åt de blinda hantverkarna vore fullt tillfredsställande och att skillnaden i inköpspris vid ett genomförande av centraldepån syntes bli ganska ringa. Styrelsen hyser den uppfattningen, att, trots det i prisutjämnande syfte föreslagna anslaget å 50,000 kronor per år, stora svårigheter komme att möta vid försäljningen av de betydande lager, som ovillkorligen komme att hopas vid centraldepån. Det måste därför anses otillräckligt med en enda försäljare. Det synes styrelsen kunna ifrågasättas, huruvida icke av detta och andra skäl, däribland den föreslagna depåns förläggning till dyrort, de allmänna omkostnaderna för centraldepån komme att ställa sig jämförelsevis höga.

Gentemot denna uppfattning framhåller *skolöverstyrelsen* följande.

De skäl, som av styrelsen i Kristinehamn anförts, grundade sig huvudsakligen på farhågorna, att de arbeten, vilka förfärdigades vid hantverksskolan, icke, efter det materialdepån och den därmed förenade butiken upphört med sin verksamhet, skulle kunna avyttras. Dessa farhågor syntes dock, såvitt överstyrelsen kunde bedöma, knappast vara ägnade att bevisa olämpligheten av en centraliserad materialanskaffning med därtill hörande försäljning av blindarbete. Det syntes nämligen få anses som tämligen självfallet, att jämväl försäljningen av de vid Kristinehamns hantverksskola tillverkade alstren, i den mån denna icke kunde äga rum vid skolan, finge ombesörjas av den centrala depån. Huruvida styrelsen hade rätt i sin förmodan, att det i prisutjämnande syfte föreslagna anslaget av 50,000 kronor icke komme att visa sig tillräckligt för undanröjande av alla med försäljningen förenade svårigheter, kunde överstyrelsen givetvis icke nu yttra sig om liksom ej heller rörande det framtida behovet av särskilt anställda försäljare. Ur rent praktisk och affärsmässig synpunkt syntes det dock svårigen kunna betvivlas, att ett enhetligt handhavande av här ifrågavarande angelägenheter måste

komma att i jämförelse med nuvarande förhållanden för de blinda förvärvsarbetarna i allmänhet medföra stora fördelar. Då överstyrelsen alltså icke funne sig övertygad av styrelsens motivering för ett bibehållande av det nuvarande systemet med en decentraliserad materialanskaffning, utan ansåge starkare skäl tala för att denna angelägenhet överlämnades till en gemensam organisation, ville överstyrelsen, utan att inlåta sig på förslagets detaljer, för sin del tillstyrka realiserandet av den plan, som utredningsmännen i detta hänseende framlagt.

De blindas förening anser, att den omständigheten, att depåbyggnaden skulle uppföras på statens bekostnad, icke i och för sig borde utgöra hinder för ett upplåtande av byggnaden till föreningen eller att denna omhändertog företaget. Föreningen anför vidare:

Skulle detta likväl av ett eller flera skäl anses mindre ändamålsenligt, hade föreningen ingen erinran att göra mot nedläggandet av sin egen materialdepå och dess ingående i ett nytt företag med avstående av den del av föreningens statsanslag, som nu beräknades åtgå för materialdepåns drift, eller kronor 35,000 per år, ej heller mot att lämna det bidrag å kronor 20,000 till rörelsekapital, som utredningsmännen likaledes föreslagit. Styrelsen ville dock i detta sammanhang giva uttryck åt den förhoppningen, att det nya företaget, där sådant icke visade sig innebära praktiska olägenheter, i första hand anställde den personal, vilken nu hade sitt levebröd vid föreningens depå, liksom ock att vid anskaffning av inventarier undersöktes, vilka av föreningens som kunde finna användning.

Gentemot utformningen av förslaget om centraldepån hava i vissa avseenden erinringar framkommit i de avgivna yttrandena.

Sålunda framhåller *statskontoret* i fråga om storleken av företagets förlagskapital följande.

Vad anginge frågan om förlagskapitalet ville statskontoret framhålla, att enligt vad till ämbetsverket uppgivits hantverksskolan i Kristinehamn för närvarande för sin materialdepå disponerade ett förlagskapital av i runt tal 100,000 kronor, utgörande till större delen hopsparade överskott å verksamheten. I förslaget inginge emellertid ett belopp av 10,000 kronor, hänförligt till ett å tilläggsstat för år 1921 anvisat anslag å 50,000 kronor — att utgå av tillfälliga lånemedel — till rörelsekapital för styrelsen för hantverksskolan i Kristinehamn för blinda. Av sagda anslag hade 30,000 kronor sedemera återbetalats till riksgäldskontoret, medan återstående 20,000 kronor alltjämt redovisades såsom en fordran på hantverksskolan bland tillgångarna å fonden för låneunderstöd. Skillnaden mellan detta belopp och förenämnda belopp å 10,000 kronor motsvarades av det förlag å 10,000 kronor, som enligt utredningen disponerades för materialdepån för blinda kvinnor. Medgivande till denna disposition av anslagsmedlen hade lämnats av 1935 års riksdag (prop. nr 211, skr. nr 346).

Såvitt av utredningen framginge, vore det avsett, att affärsverksamheten såväl vid hantverksskolan i Kristinehamn som vid blindinstitutet (depån för blinda kvinnor) skulle nedläggas i samband med inrättandet av den centrala depån. Några särskilda förlagsmedel syntes vid sådant förhållande icke längre bliva behövlige vid nämnda undervisningsanstalter, utan kunde dessa medel i sin helhet bliva tillgängliga för centraldepån. Härvid vore emellertid att märka, att lånemedel enligt numera tillämpade regler för finansiering av kapitalbudgeten icke borde komma till användning för ett ändamål av här

ifrågavarande art och att sålunda det ovanberörda till fonden för låneunderstöd hänförliga lånemedelsbeloppet å 20,000 kronor i detta sammanhang syntes böra återbetalas till riksgäldskontoret. Av tillgängliga förlagsmedel skulle, därest så skedde, återstå i runt tal 90,000 kronor, vilket skulle innebära, att behovet av statsbidrag för uppbringande av förlagskapitalet till 250,000 kronor skulle utgöra 100,000 kronor i stället för av utredningsmännen beräknade 125,000 kronor.

Beträffande depåns ledning har *statskontoret* ansett, att det icke vore lämpligt att giva det planerade företaget formen av aktiebolag, bland annat med hänsyn till att verksamheten beräknades kunna uppehållas endast under förutsättning av ett betydande årligt driftsbidrag av statsmedel. I stället syntes böra övervägas, huruvida icke depåverksamheten skulle kunna — i likhet med vad som vore fallet med depån för kvinnliga arbeten — anknytas till blindinstitutet, därvid direktionen för detta institut givetvis kunde i mån av behov förstärkas med erforderlig kommersiell och annan sakkunskap, eller ock — om hinder för en sådan anordning skulle anses möta — ställas under ledning av en av Kungl. Maj:t utsedd nämnd med i huvudsak den sammansättning, som föreslagits i fråga om aktiebolagsstyrelsen.

De blindas förening har reserverat sig mot den föreslagna sammansättningen av styrelsen och anför:

Enligt förslaget skulle styrelsen utgöras av fem ledamöter och lika många suppleanter, av vilka *De blindas förening* skulle tillsätta en ledamot och en suppleant. Då företaget uteslutande hade att betjäna de blindas, borde ett större inflytande i ledningen beredas deras egen förening, detta icke minst av psykologiska skäl. Därtill komme, att föreningens erfarenhet beträffande såväl materialanskaffning som försäljning av produkter borde tillvaratagas för att lända företaget till nytta. Föreningen vågade därför hemställa, att styrelsen skulle bestå av sju ledamöter, av vilka minst tre utsåges av *De blindas förening*.

Statskontoret erinrar i fråga om centraldepåns driftkostnadsstat, att utredningsmännens förslag förutsatte ett årligt tillskott av statsmedel av 70,000 kronor. Ämbetsverket framhåller härutinnan:

Vid uppgörandet av förslaget hade emellertid utredningsmännen utgått ifrån, att den närmare prövningen av personalbehov och avlöningsförhållanden borde ankomma på företagens ledning. I likhet med utredningsmännen vore *statskontoret* av den uppfattningen, att relativt stor frihet i berörda avseenden borde lämnas det organ, som kunde komma att anförtros handhavandet av verksamheten. Ledningens befogenheter därutinnan syntes dock böra begränsas på så sätt, att en i lämplig omfattning specificerad driftkostnadsstat fastställdes av Kungl. Maj:t. I händelse aktiebolagsformen skulle väljas, syntes såsom villkor för anslaget utgående kunna föreskrivas, att bolaget ställde sig en sådan stat till efterrättelse.

I den mån *statskontoret* kunnat ingå på en granskning av statförslagets utgiftsposter, hade ämbetsverket fått det intrycket, att — åtminstone vad avlöningsbeloppen beträffade — utredningsmännens beräkningar vore hållna i överkant. Det syntes därför icke böra vara uteslutet, att det behöfliga tillskottet av statsmedel genom reduceringar å utgiftssidan skulle kunna bli mindre än kalkylen utvisade.

I detta sammanhang borde påpekas, att, såsom utredningsmännen fram-

hållit, inrättandet av centraldepån syntes komma att medföra en icke obetydlig minskning av det å femte huvudtiteln uppförda anslaget till De blindas förening liksom av vissa under abnormundervisningen anvisade anslag å åttonde huvudtiteln.

I avseende å företagens *inkomster* framhåller *De blindas förening*, att utredningsmännen för täckande av utgifterna för depåns verksamhet utöver anslagen upptagit en vinst å råvaruförsäljningen av 25,000 kronor för år, vilket innebure, att cirka 5 procent skulle påläggas råvarornas självkostnadspris. Föreningen framhåller härutinnan:

Skälet därtill syntes utan tvivel hava varit utredningsmännens lofvärda önskan att icke genom krav på alltför höga anslag av staten äventyra sitt förslags genomförande. Gentemot detta ville föreningen emellertid framhålla, att därmed en del av centralens syfte skulle gå till spillo. Genom sina stora inköp borde centralen få sina råvaror till samma pris som andra stora inköpare. Kunde centralen i sin tur sälja råvaran till enahanda pris, stode den blinde åtminstone på denna punkt i samma utgångsläge som hans stora konkurrenter — fabrikerne. Föreningen vågade därför rikta en varm och enträgen vädjan, att staten måtte ikläda sig den ökade utgift, som ett avstående av all förtjänst på råvaran skulle medföra.

I övrigt hade föreningen intet att erinra mot utredningsmännens kalkyler. Därvid förutsattes dock, att dessa icke borde betraktas som bindande för företagens styrelse utan endast som en kostnadsram, inom vilken styrelsen ägde vidtaga de ändringar, som tidsläget och vunna erfarenheter betingade.

Förverkligandet av utredningsmännens förslag skulle innebära mycket betydande lättnader i de arbetande blindas hårda kamp för tillvaron. Från vissa håll hade dock farhåga uttalats, att genomförandet av nu föreslagna åtgärder måhända kunde försvåra eller förhindra förbättringar i blindhetsersättningen, varom utredning påginge inom pensionsstyrelsen. Föreningen och landets samtliga blinda hoppades dock, att dessa båda synnerligen viktiga frågor behandlades var för sig och att lösningen av den ena icke skulle föranleda en för de blinda mindre gynnsam utgång av den andra.

Beträffande slutligen *den budgetmässiga redovisningen* av de anslag, som skulle ifrågakomma vid ett bifall till förslaget om inrättandet av den centrala depån, har *statskontoret* i fråga om byggnadsanslaget framhållit, att detta syntes böra anvisas å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond.

Departementschefen.

Oaktat de åtgärder av olika slag, som såväl från det allmännas sida som av enskilda föreningar hittills vidtagits för att bispringa de blinda i deras förvärvsverksamhet, har den blinde i regel allttjämt att kämpa med synnerligen stora svårigheter i sin strävan att försörja sig genom eget arbete. Väl är det sant, att blindhetsersättningen i sin mån bidragit till en viss utjämning av skillnaden mellan de scendes och de blindas levnadsvillkor. Även bortsett från den omständigheten, att — såsom i utredningen jämväl framhållits — den vidtagna höjningen av folkpensionerna relativt sett minskat bctydelsen av blindhetsersättningen, synes det emellertid vara ställt utom

tvivel, att ytterligare åtgärder av praktisk innebörd måste av statsmakterna tagas under allvarligt övervägande, därest de blinda yrkesutövarna skola äga möjligheter att på ett bättre sätt än vad nu är fallet hävda sig i konkurrensen med de seende.

Den av utredningen verkställda undersökningen, varigenom den blinda arbetskraftens sysselsättningssvårigheter och låga arbetsförtjänster fastslagits, utgör sålunda endast en bekräftelse av redan kända förhållanden. Likvisst torde emellertid undersökningens resultatet giva ytterligare stöd åt de framställningar i ämnet, som närmast föregingo beslutet om utredningens igångsättande.

Lika med utredningsmännen anser jag, att en förbättring av förvärvsmöjligheterna för de blindas del främst bör sökas i en mera ordnad avsättning av de blinda hantverkarnas alster, även om vid sidan härav oavslåttlig uppmärksamhet bör ägnas frågan om utfinnandet av nya verksamhetsområden för den blinda arbetskraften.

Utredningsmännens förslag om en central depå för såväl tillhandahållande åt de blinda hantverkarna av arbetsmaterial som avyttring till allmänna och enskilda förbrukare av överskottsproduktionen av hantverkarnas alster anser jag mig även kunna i princip tillstyrka. De erinringar från styrelsen för Kristinehamnsskolan, som riktats mot utredningsförslaget i denna del, har jag i likhet med skolöverstyrelsen ej funnit övertygande.

Mot den ifrågasatta verksamhetens förläggning till Tomtebodaoområdet samt byggnadsstyrelsens förslag till uppförande därstädes av en nybyggnad jämte virkeslada för depåns räkning hava invändningar icke framkommit vid remissbehandlingen. Ej heller har jag för egen del någon erinran att göra i dessa delar. De beräknade kostnaderna för nämnda byggnadsarbeten — 285,000 kronor — finner jag skäliga.

Medel till bestridande av förenämnda byggnadskostnader synas böra upptagas under femte huvudtiteln å beredskapsstaten för nästa budgetår.

Enligt utredningsmännens förslag skulle förutom nu nämnda kostnader bliva nödvändigt att räkna med ett belopp av 50,000 kronor för inköp av inventarier m. m., varjämte komme att behöva disponeras 125,000 kronor såsom bidrag till rörelsens förlagskapital. Vidare skulle det årliga tillskottet av statsmedel för möjliggörande av depåns drift enligt förslaget kunna beräknas till 70,000 kronor. Det samtidiga nedläggandet av de nuvarande båda materialdepåerna komme emellertid enligt utredningsmännen att medföra en besparing av i runt tal 46,000 kronor, varigenom den faktiska kostnadsökningen skulle begränsas till 24,000 kronor för år.

Då, enligt vad jag framhållit, man under alla förhållanden ej torde böra räkna med ett igångsättande av depåns verksamhet förrän efter ingången av budgetåret 1939/1940 synes med prövningen av förslaget såväl i fråga om depåns organisation och verksamhetsformer som andra kostnader än utgifterna för depåbyggnadernas uppförande lämpligen kunna tills vidare anstå. Efter samråd med chefen för ecklesiastikdepartementet har jag emellertid funnit utredningsmännens förslag jämväl i dessa delar i huvudsak

välbetänkt. I nu förevarande sammanhang torde riksdagen böra sättas i tillfälle att pröva frågan om inrättande av en central depå för blindas arbeten. Jag förordar, att förslag i sådant avseende förelägges riksdagen. Till spörsmålet om anvisande å beredskapsstat av medel för byggnadsarbetenas utförande återkommer jag i annat sammanhang.

Under åberopande av det anförda och med framhållande av att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen torde kunna avlåtas utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tid gått till ända, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att besluta om inrättandet i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordade grunder av en central depå för blindas arbeten.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlåtast till riksdagen.

Ur protokollet:

Anders Lundstedt.